

مفهوم راهنمایی:

برای راهنمایی از دیدگاه‌های مختلف تعاریف متعددی شده، تا آن جا که راهنمایی مفهومی بسیار گسترده و ابهام‌آمیز پیدا کرده است. به طور مثال گاهی راهنمایی به معنی نصیحت کردن است، مثلاً پدر یا مادری با نصیحت راه درست را به فرزندانشان خود نشان می‌دهند. زمانی راهنمایی به معنی خواندن یک کتاب به منظور حل مشکل فرد است که از این طریق راهنما سعی می‌کند شکل مراجع خود را حل کند و یا او را ارشاد و راهنمایی کند. راهنمایی در معنای دیگر می‌تواند پیروی محض یک فرد از یک سلسله اصول بدون باشد تا فرد

مشاوره و راهنمایی

بدالله جهانگرد

بتواند با هم آهنگ کردن خود با آن اصول که در قالب دین، مذهب و یا قانون ارائه شده، هدایت و ارشاد شود و موجبات خشنودی خود را فراهم کند.

هیچ کدام از تعاریف بالا غلط نیست و هر کدام یک نوع راهنمایی محسوب می شود. ولی تعریف و یا مفهوم راهنمایی محدود به یکی از موارد بالا نیست. آنچه اهمیت دارد این است که تمام راهنمایی‌ها - از هر دیدگاهی که در نظر آورید - یک هدف کلی دارند که آن کمک به فرد است برای راه یابی و رسیدن به درجات بالاتری از کمال، آگاهی و شناخت. در قالب مشاوره، راهنمایی به معنی مطالعه همه جانبه فرد، بررسی نظریات و امکانات مختلف برای ارتقای بیش و آگاهی فرد، کمک به فرد برای انتخاب راه‌های معقول و سازنده و بالاخره درمان مشکلات فرد در جوی مبتنی بر تعامل حسنه متقابل است. تذکر این نکته لازم است که در زمان حاضر، راهنمایی مثل آنچه در ابتدا به وسیله "پارسونز" مطرح شده بود، یک بعدی نیست و بسیاری از امور زندگی فردی و اجتماعی انسان‌ها را در بر می‌گیرد و بنابراین مستلزم ارائه خدمات متنوعی است. راهنمایی در یک رابطه حسنه بین مراجع و مشاور امکان‌پذیر است. هسته اصلی و عمده کار مشاور مبتنی بر تبادل نظر بین مشاور و مراجع است و بدین لحاظ گفته‌اند: "مشاوره، قلب برنامه راهنمایی است."

از مشاوره هم تعاریف متعددی در دست داریم که هر یک با اتکا به نظر و دیدگاهی خاص ارائه شده است. ولی از آن جا که در این سلسله مقالات هدف ما آن است که مفهوم مشاوره و روان درمانی و به خصوص راهنمایی و مشاوره خانواده را با کمال اختصار برای افرادی که به عنوان مشاور در مراکز راهنمایی و مشاوره خانواده‌ها به کار

مشغولند و نیز برای مراجعان این مراکز که برای حل مشکلات خود مراجعه می‌نمایند تذکر و توضیح دهیم، ناچاریم به بعضی از دیدگاه‌های مشاوره و راهنمایی توجه کنیم تا باعث افزایش وسعت بینش مشاوران گردد و هم مراجعان تصور نکنند که افراد کم‌هوش، ناتوان، بیماران روانی و از این قبیل مردمان هستند که باید به مراکز مشاوره و راهنمایی مراجعه کنند. هدف ما آن است که به افراد معمولی پیام دهیم که به علت گستردگی دانش بشری و تسهیل ارتباطات، اولاً پیچیدگی مسائل و مشکلات افراد افزون شده، ثانیاً به علت تخصصی شدن کارها حل همه مشکلات و یافتن بهترین راه حل برای همه افراد میسر نیست. لذا به هنگام روبه‌رو شدن با مسائل پیچیده و برای یافتن بهترین راه نیاز به مشورت با افرادی بصیر و آگاه داریم و این افراد، همان مشاورانی هستند که با داشتن دانش، تخصص، شایستگی و ویژگی‌هایی که قبلاً برشمردیم، می‌توانند به ما کمک کرده، در حل مسائل ما را یاری دهند.

مشاوران در نقش راهنمایی و مشاوره باید اصولی را رعایت کنند تا رابطه حسنه بین مشاور و مراجع ایجاد گردد. لذا به پاره‌ای از این اصول ذیلاً اشاره می‌کنیم.

اصول راهنمایی و مشاوره:

۱- مشاور باید به شخصیت مراجع احترام بگذارد، او به عنوان یک انسان با ارزش بنگردد و بدون توجه به موقعیت اجتماعی، عقیده، جنس، ملیت، نژاد، وضع مالی و... برای او ارزش قائل شود. مشاور در راهنمایی افراد معتقد به تکریم شخصیت و کرامت و فضیلت مقام انسانی است، بنابراین مراجع را به عنوان یک انسان با شخصیت می‌پذیرد و در کمک به حل مشکل او حداکثر

کوشش را صمیمانه و مشفقانه انجام می‌دهد.

۲- در تمام طول مصاحبه مشاور باید سعی کند که راه‌حل‌های مختلف را با کمک و شرکت فعال مراجع بررسی کند و در ضمن حفظ حقوق مراجع، تصمیم‌گیری را حق او بداند. به عبارت دیگر مشاور باید به مراجع تفهیم کند که تصمیم‌گیری با خود اوست و فقط مشاور او را در تصمیم‌گیری بهتر کمک خواهد کرد.

ممکن است بعضی از مراجعان به علت وابستگی و اتکای شدید به والدین، داشتن عقده حقارت، عدم اعتماد به نفس و... قدرت تصمیم‌گیری نداشته باشند؛ در این صورت مشاوران باید به این قبیل مراجعان گوشزد کنند که تصمیم‌گیری از وظایف مشاوران نیست، بلکه این خود مراجع است که باید با توجه به موقعیت و امکاناتی که دارد تصمیم بگیرد و بهترین راه حل را برای مشکل خود برگزیند. مشاوران به این قبیل افراد باید ابراز کنند که به جای مراجع راه حلی را انتخاب نمی‌کنند و به مراجع دیکته نخواهند کرد. البته مشاوران در قبال این مراجعان وظایف سنگین‌تری دارند. گاهی اوقات باید در آنان اعتماد به نفس به وجود آورند و زمانی باید قدرت تصمیم‌گیری را در آنان بالا ببرند تا بتوانند تصمیم بگیرند و گاهی اوقات مشاوران باید با بعضی از مراجعان آن چنان کار کنند که قدرت خود رهبری آنان تقویت شود.

۳- راهنمایی و مشاوره یک رابطه مجاز و آزاد است و حتی می‌توان گفت یک رابطه غیرمعمولی است. مراجع بدون ترس و واژه و با اعتمادی که به مشاور دارد باید بتواند هر چه می‌خواهد بگوید. مراجع باید بتواند حتی مسائل غیراخلاقی و غیرانسانی خود را بگوید. گاهی اوقات ممکن است گفته‌های مراجع به مشاور شک وارد کند و او

را به تعجب وادارد. مشاور در همه این موارد باید دقیقاً به حرف‌های مراجع گوش دهد و از سرزنش کردن، قضاوت کردن، ارزیابی کردن و یا گرفتن قیافه‌های مختلف اعم از بشاش یا عبوس خودداری کند و در تمام موارد مشاور باید به حرف‌های مراجع گوش کند و نشان دهد که به حرف‌های او توجه می‌کند. همان طور که قبلاً اشاره شد رابطه مشاور و مراجع یک رابطه آزاد، مجاز و غیرمعمولی است، زیرا در روابط معمولی ارزیابی، قضاوت، رد یا تأیید وجود دارد، ولی در جریان مصاحبه این روابط بین مشاور و مراجع نباید وجود داشته باشد تا مراجع آزادانه بتواند مطالب خود را بگوید و افکار و عقاید خود را بیان کند.

۴- از آن جا که راهنمایی جریانی پیوسته و دائمی از کمک به فرد می‌باشد، لذا باید در همه مراحل زندگی ادامه یابد و اشخاص از هر طبقه و فرقه‌ای که هستند باید راهنمایی را به صورت یک نیاز احساس کنند و به هنگام گرفتاری‌ها به مشاور و راهنما مراجعه نمایند.

۵- راهنمایی نباید جنبه اجباری و یا تحمیلی پیدا کند. از آن جا که راهنمایی به منظور رشد شخصیت، بالا بردن قدرت تصمیم‌گیری و نیل به خود رهبری انجام می‌شود، نباید افراد به صورت اجباری به مشاوره سوق داده شوند. همان‌طور که در بالا اشاره شد باید تعلیم و تربیت افراد به شیوه‌ای اجرا شود که همه افراد در تمام عمر راهنمایی و مشاوره را به عنوان یک نیاز احساس کنند و در مواقع لازم داوطلبانه به مشاور مراجعه کنند.

۶- راهنمایی باید همه جنبه‌های شخصیتی مراجع را در نظر گرفته، تکامل فرد را از جنبه‌های مختلف شخصیت اعم از عقلی، عاطفی، اجتماعی

می‌کنند. به عنوان مثال بعضی از مشاوران در مراکز راهنمایی و مشاوره خانواده کار می‌کنند که این قبیل مشاوران مهارت‌های بیش‌تری در خانواده درمانی دارند و از اطلاعات گسترده‌ای در زمینه تحکیم خانواده‌ها و آشنایی با قوانین و مقررات خانواده برخوردارند. بعضی دیگر از مشاوران در مدارس کار می‌کنند که با استفاده از نمرات تحصیلی، تست‌ها، مشاهدات و سایر فنون، دانش‌آموزان را به رشته‌های تحصیلی مناسب راهنمایی می‌کنند و... به هر صورت مشاوران در هر رشته‌ای که کار می‌کنند علاوه بر شایستگی‌ها و بایستگی‌هایی که قبلاً بر شمرديم بایستی به فنون و فرضیه‌های مختلف مشاوره آگاه باشند و در زمینه‌ای که کار می‌کنند با استفاده از آخرین اطلاعات، مراجعان را به بهترین وجه راهنمایی کنند.

منابع:

- ۱- تجربیات نگارنده
- ۲- شفیع‌آبادی، عبدالله: نظریه‌های روان‌درمانی.
- ۳- حسینی، سید مهدی: اصول راهنمایی و مشاوره، انتشارات علمی دانشگاه آزاد اسلامی.

و حتی جسمانی مورد توجه قرار دهد.

مشاور باید بداند که راهنمایی در قبال فرد و جامعه مسؤلیت دارد. هر چند که اساس و پایه راهنمایی بر توجه به فرد و نیازها و رشد او استوار شده، توجه به نیازهای جامعه در خور اهمیت است. بنابراین در راهنمایی ضمن توجه به فرد، مشاور باید به منافع جامعه بیندیشد و به طور غیرمستقیم مثل کمک به اشتغال مناسب و جلب توجه فرد به مشاغل مورد نیاز جامعه، مسؤلیت خود را در برابر جامعه به انجام رساند.

۷- راهنمایی به تفاوت‌های فردی - اعم از استعدادها، توانایی‌ها، محدودیت‌ها و امکانات - توجه خاص دارد و در عین حال مشاور معتقد است که مراجع مختار و مسؤول است، لذا در مواقع مناسب به مسؤولیت‌های فردی و اجتماعی او اشاراتی می‌کند. در ضمن به مراجع یادآوری می‌کند که او قادر است با کمک‌های مشاور شخصاً به حل مشکلات خود بپردازد و صلاحیت تصمیم‌گیری و اقدام در مورد حل مشکل با خود اوست.

خوشبختانه به علت احساس نیاز به مشاوران در رشته‌های مختلف، در حال حاضر مشاوران در رشته‌های خاصی برحسب علاقه و تبحرشان کار